

Αφηγήματα

Ο Πατρικ Μπουσερόν

Ιστορίες χωρίς Ιστορία

Τρία παραδείγματα όπου οι **ιστορικοί** εκφεύγουν της επιστήμης τους προκειμένου να παραγάγουν γλαφυρές αφηγήσεις για τον **ατομικό ή συλλογικό** περίγυρό της

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Κατά κανόνα οι ιστορικοί δεν συνηθίζουν να περιπλανώνται έξω από τα όρια του πεδίου τους. Είτε πρόκειται για πρακτική που εξαρτάται από τη μεθοδολογία που επικαλείται η συγκεκριμένη διανοητική πειθαρχία από την εποχή του *Λέοπολντ φον Ράνκε* είτε από τη σύγχρονη της διεπιστημονική προσέγγιση, τον εμπλουτισμό δηλαδή με μεθόδους και εννοιολογικά εργαλεία άλλων ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, οι επαγγελματίες της Ιστορίας παραμένουν σκεπτικοί ως προς τη διαχείριση άλλων τύπων αφήγησης. Αυτό δεν σημαίνει ότι αφίστανται πλήρως από αυτούς: ο άγγλος ιστορικός **Σάιμον Σέιμα**, λόγου χάρι, στο βιβλίο του *Dead Certainties* (εκδ. Granta) επιχειρούσε το 1991 να ανασυγκροτήσει δύο θανάτους, ενός βρετανού στρατιωτικού και ενός αμερικανού αριστοκράτη τον 18ο και τον 19ο αιώνα, αντίστοιχα, κλείνοντας το μάτι στη μυθοπλασία, ενώ ο γάλλος ομόλογός του **Ιβάν Ζαμπλονκά** τιμήθηκε το 2016 για το έργο του *Λεπιοιά* (εκδ. Πόλις), ανάπλαση των περιστάσεων της δολοφονίας μιας νεαρής κοπέλας, τόσο με βραβείο μυθιστορημάτων όσο και με βραβείο δοκιμίου. Τρία πρόσφατα αξιοπρόσεκτα παραδείγματα της ελληνικής εκδοτικής παραγωγής δείχνουν δύο αναμενόμενες και μία πιο απρόβλεπτη κατεύθυνση για ιστορικούς που απομακρύνονται από τον οικείο τους χώρο.

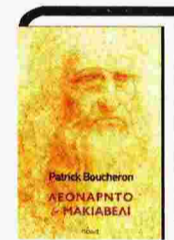
Ακαδημαϊκές συγκρίσεις

Οι *Αναμνήσεις ενός μολυβένιου στρατιώτη* (εκδ. Πατάκη) του **Γιώργου Θ. Μαυρογορδάτου** αποτελούν την πιο συμβατική μορφή από αυτές ως κείμενο αυτοβιογραφίας, η οποία όμως καλύπτει την ακαδημαϊκή του σταδιοδρομία εντασσόμενη σε ένα συγκεκριμένο υπο-είδος. Πρόκειται για την κατηγορία που θα ονομάζαμε «πανεπιστημιακά απομνημονεύματα», μια καταγραφή διαδρομής και εμπειριών στον χώρο. Η περίπτωση του θα πρέπει να συνεξεταστεί με εκείνη του Βρετανού **Ρίτσαρντ Κλογκ**, πρώην καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας στο King's College, ο οποίος στον *Επίμονο ιστορικό* (εκδ. Παπαδόπουλος) πραγματοποιεί μια ανάλογη αποτίμηση. Ο Κλογκ, παρά το ότι λόγω του ερευνητικού αντικειμένου του έχει κι εκείνος δηκτικές παρατηρήσεις για τα ελληνικά πράγ-

ματα (και μάλιστα ονομαστικά), εστιάζει κυρίως στη «μεσαία διάρκεια», την ιστορία των θεσμών: περιγράφει ουσιαστικά τη μετάλλαξη των βρετανικών πανεπιστημίων, τις ριζικές μεταβολές σε επίπεδο σπουδών, χρηματοδότησης και αντιλήψεων, όπως τις βίωσε διδάσκοντας από τα τέλη της δεκαετίας του '60 ως τις αρχές αυτής του 2000. Στην καρδιά του πορτρέτου του Κλογκ, πέρα από τις προσωπικές αντιπαραθέσεις και τις μικροπρέπειες που συχνά τρέφει ο επαγγελματικός ανταγωνισμός, βρίσκεται η για λόγους αυτοσυντήρησης μετατροπή των ακαδημίων του Ηνωμένου Βασιλείου από ακραιφνώς πνευματικά ιδρύματα σε οργανισμούς εμπορίας γνώσης. Αν εδώ έχουμε να κάνουμε με αναπροσαρμογή προτεραιοτήτων που προκαλεί προβληματισμό για τη διατήρηση της υψηλής ποιότητας των σπουδών, στην προσέγγιση του Μαυρογορδάτου αναδεικνύεται η παθολογία ενός σύγχρονου πανεπιστημίου όπου αυτή η ποιότητα ήταν και παραμένει ζητούμενο. Στέλεχος του φοιτητικού κινήματος στις αρχές της δεκαετίας του '60, ο συγγραφέας έρχεται αντιμέτωπος μετά 20 έτη με μια παρηκμασμένη εκδοχή του που έχοντας αποκτήσει τη δυνατότητα συμμετοχής, παρέμβασης και αξιολόγησης για την οποία αγωνίστηκε σθεναρά η προδικτατορική γενιά, την αξιοποιεί για κομματικά οφέλη. Ενα «πανεπιστήμιο αντιγραφών» προωθεί ανισότητες μεταξύ των φοιτητών, η ατέρμονη σχοινοβασία των διοικητικών αρχών καταργεί τους κανονισμούς προκειμένου να μη θιγούν οι επιθυμητές ισορροπίες με τις φοιτητικές παρατάξεις ή τις ομάδες των διδασκόντων, το προσωπικό αναλώνεται σε σχοινοτενείς διαπραγματεύσεις με κομματικούς εκπροσώπους προκειμένου να διεξαχθεί ένα μάθημα στην ορισμένη του αίθουσα. Μόνο η τριβή και η συνεργασία με τους φοιτητές μπορεί για έναν πανεπιστημιακό δάσκαλο να μετριάξει το κλίμα του ανορθολογισμού.

Αναζητώντας ένα γεγονός

Παραδόξως, ανορθολογικό από μια άλλη οπτική μοιάζει αρχικά το εγχείρημα του **Πατρικ Μπουσερόν**. Γράφοντας το *Λεονάρντο και Μακιαβέλι* (εκδ. Πόλις) ο γάλλος ιστορικός του Collège de France μιλά για ένα αίτιο: την πιθανολογούμενη συνάντηση δύο προσώπων που βρίσκονται στον ίδιο τόπο την ίδια στιγμή (στην αυλή του *Καίσαρα Βοργία* το καλοκαίρι του 1502), χωρίς όμως να παραθέ-

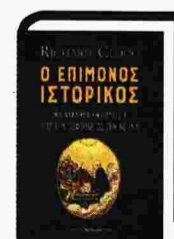
PATRICK BOUCHERON
Λεονάρντο και Μακιαβέλι

Μετάφραση Ρίκα Μπενβενίστε. Εκδόσεις Πόλις, 2019, σελ. 256, τιμή 17,70 ευρώ

ΓΙΩΡΓΟΣ Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
Αναμνήσεις ενός μολυβένιου στρατιώτη

Εκδόσεις Πατάκη, 2019, σελ. 296, τιμή 13,30 ευρώ

RICHARD CLOGG
Ο επίμονος ιστορικός. Μια ακαδημαϊκή Οδύσσεια από την Οξφόρδη ως την Αθήνα

Μετάφραση Κατερίνα Σχινά. Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2019, σελ. 448, τιμή 26 ευρώ

τούν αυτοί οι επιμετέστατοι καταγραφείς των πραγμάτων καμία απολύτως μαρτυρία περί συζήτησής τους. Αποδείξεις, λοιπόν, δεν υπάρχουν, μόνο ελάχιστες έμμεσες ενδείξεις. Πώς γράφει κανείς για κάτι που απλώς υποπτεύεται ότι μπορεί να συνέβη; Πρόκειται για ένα «what if?», για τη λεγόμενη «counterfactual history», την «υποθετική ιστορία»; Όχι. Ο Μπουσερόν μάλιστα διαχωρίζει την «αυστηρή σχολαστικότητα του ιστορικού [...] που διασχίζει προσεκτικά το νερό πατώντας σε κείμενα, έτσι όπως ο διαβάτης πατάει στις πέτρες» από τη βουτιά «στο αναζωογονητικό νερό της μυθοπλασίας» που επιχειρεί ο μυθιστοριογράφος ή ο δραματουργός «που ξέρει να αποκαθιστά με γλαφυρούς διαλόγους την αληθοφάνεια στα λόγια που ανταλλάχθηκαν». Εφόσον δεν μπορεί να ανασυστήσει τις περιστάσεις της συνάντησης, ο ιστορικός αποδέχεται στο εγχείρημα της περιγραφής του περιγράμματός της. Αποπειράται, με άλλα λόγια, να δώσει τις συνθήκες της στιγμής και τη συγκεκριμένη δράση των δύο προσώπων που υπαινίσσονται, με τη σειρά τους, το αντικείμενο και το περιεχόμενο των δυνητικών συνομιλιών μεταξύ τους.

Ως αποτέλεσμα προκύπτουν οι παράλληλες τροχιές του καλλιτέχνη και του πολιτικού στην Ευρώπη των τελών του 15ου και των αρχών του 16ου αιώνα: η αναζήτηση ενός ισχυρού ηγεμόνα και πάτρωνα στο πρόσωπο του Βοργία, η αίσθηση της χρεοκοπίας των αποδεκτών κανόνων στην τέχνη και την πολιτική και η ανάγκη διάνοιξης νέων δρόμων. Λεονάρντο και Μακιαβέλι *πρέπει* να έχουν συζητήσει στην αυλή του Τσέζαρε το 1502, σχετικά με το σχέδιο εκτροπής του ποταμού Αρνου το 1503, στη διαπραγμάτευση για τη δημιουργία της τοιχογραφίας της Μάχης του Ανγκιάρι στο Παλάτιο Βέκιο της Φλωρεντίας το 1504. Μα κάθε φορά που μοιάζει να διαγράφεται «μια πιο άμεση και προσωπική σχέση ανάμεσα στον Λεονάρντο και τον Μακιαβέλι, αυτή αμέσως ξεθωριάζει και μεταμορφώνεται, για να γίνει σαφέστερη και πιο έμμεση, σαν μια γραμμή από ρινίσματα σιδήρου που ο μαγνήτης τα αναπροσανατολίζει». Αυτό που αφήνουν τελικά οι μαγνητικές γραμμές είναι ένα υβριδικό κείμενο στο μεταίχμιο δοκιμίου και έρευνας, τεκμηρίων και υποθέσεων, που παρουσιάζει την όψη της Ιστορίας όχι από τη γωνία του ακριβούς συμπεράσματος αλλά από την πλευρά της γοητείας της αβεβαιότητας.

